

## ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΟΡΟΛΟΓΙΑ. — Ἑρμηνεία φυσιογνωστικῶν ὄρων\*, ὑπὸ *Μιχαὴλ Στεφανίδου*.

## 1

Εἰς τὸν Ἑσυχίον (ἐκδ. Schmidt) ἀπαντῶμεν τὴν γλῶσσαν: «Βράκανα· τὰ ἄγρια λάχανα». EM: βάρνακα.

Ὅμοίως εἰς τὸν αὐτὸν Ἑσυχίον τὴν γλῶσσαν: «δυσβράκανον· δυσχερές, βράκανα γὰρ τὰ ἄγρια λάχανα, ἔστι δὲ δύσληπτα». EM: δυσβάρκανος.

Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ τοῦ Ἑσυχίου κῶδιξ γράφει: *δύσπλητα* μὲ *H*, ὅθεν ἴσως προῆλθεν ἡ διδυμος γραφή: *δύσπλητα* (δυσκόλως πλυνόμενα) καὶ *δύσληπτα* = δυσκόλως λαμβανόμενα, ἢ, θὰ ἐλέγομεν, δυσκόλως τραγόμενα.

Ἄλλ' εἴτε *δύσπλητα* εἶναι τὰ λάχανα βράκανα, εἴτε *δύσληπτα*, θὰ ἦτο, νομίζω, δύσκολον, *λάχανον*, τ. ἔ. χόρτον ἐδώδιμον (ὁ ὄρος λάχανον δηλοῖ τὸ ἐδώδιμον χόρτον) νὰ εἶναι τόσον ἔστω δύσβρωτον, ἢ ἀκόμη περισσότερον, τόσον δύσπλυτον, ὥστε ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ νὰ σχηματισθῇ τὸ ἐπίθετον: *δυσβράκανος*, δηλοῦν τὸ δυσχερές καὶ δυσνόητον, καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἐπιτατικὴν, οὐχὶ δ' ἀπλῶς τὴν ἐναντιωματικὴν, σημασίαν τοῦ μορίου *δύς* — ὡς ἐὰν ἐλέγομεν ἐπὶ παρδ. ἀντὶ δυσβάστακτος: δυσαβάστακτος.

Ἄλλ' ἔτι περισσότερον ἄτοπος εἶναι ἡ ἀνωτέρω ἐτυμολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ *δυσβράκανος*, ἐὰν ὑπ' ὄψει λάβωμεν, ὅτι ἡ λέξις *βράκανον* σφύζεται σήμερον εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὑπὸ τὸν τύπον *βράκαλα* καὶ *βρακαλίδα* καὶ *βρακανίδα*, καὶ ὅτι ὁ δημόδης οὗτος φυτολογικὸς ὄρος δηλοῖ τὸ φυτόν: *ράπιστρον* τὸ ἀνατολικὸν (*rapistrum orientale*) τῆς τάξεως τῶν σταυρανθῶν (*cruciferae*), εἶδος νεροκαρδάμου, οὔτε δύσληπτον, ἀλλ' οὔτε βεβαίως δύσπλυτον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δ' ἀγόμενος νομίζω, ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος φερομένη ἐτυμολογία τοῦ ἐπιθέτου *δυσβράκανος* παρὰ τὸ οὐσιαστικὸν «βράκανα» (τὰ ἄγρια λάχανα) πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐκ τῶν συνήθων παρετυμολογημάτων, ὅτι δὲ τὴν γλῶσσαν: *δυσβράκανος* τοῦ Ἑσυχίου, Σουΐδα καὶ τοῦ EM πρέπει νὰ σχετίσωμεν πρὸς τὴν ἀμέσως ἐπομένην γλῶσσαν τοῦ Ἑσυχίου: «Βρακεῖν· συνιέναι», τ. ἔ. ἐνοεῖν, τοῦ ρήματος δὲ τούτου: *βρακεῖν* νὰ ὑποθέσωμεν παράγωγον ἐπίθετον: *βράκανος* ἢ *βρακανός*, σημαῖνον: *εὐχερῆς* καὶ *ροητὸς* ἢ *καταληπιός*, ὅθεν ἔπειτα ἐσχηματίσθη τὸ σφθὲν σύνθετον: *δυσβράκανος* = *δυσχερῆς* καὶ *δυσνόητος*. Ὅχι δὲ μόνον ὁ σχηματισμὸς οὗτος τοῦ ἐπιθέτου *δυσβράκανος* εἶναι γλωσσικῶς ὀρθὸς [πβ. ἴκω — ἰκάνω — ἰκάνος, σιγῶ — σιγανός, γλύφω — γλύφανον καὶ γλυφανός ἢ γλύφανος (γλυπτός), λείχω — λειχα-

\* MICH. STEPHANIDES. — Explication des termes physiques.

νός, και ἄλλα], ἀλλὰ και ἡ σημασία του λογικῶς ἀπρόσβλητος, καθισταμένη δ' ἐντεῦθεν συγχρόνως ἀπὸ μεταφορικῆς κυριολεκτικῆ και μετὴν ἐναντιωματικῆν, οὐχὶ δὲ τὴν ἐπιτατικῆν, χρῆσιν τοῦ μορίου δύς.

Ὁ ρηματικὸς δ' οὗτος τύπος βρακεῖν (και βρακHν=πιθ. βρακῆναι), εἶναι, νομίζω (ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς ὁμοίως σφθείσης μετοχῆς τοῦ παθ. ἀορ. β' βρακεῖς = συνεῖς), τὸ ἀπαρ. ἀορ. β' ἐνὸς ὑποθετικοῦ ρήματος βέρκειν, ὅπερ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τινα παλαιοντολογικὸν πρόγονον<sup>1</sup> τοῦ ζῶντος ρήματος: δέρκομαι (βλέπειν και νοεῖν), ὅθεν τὸ παράγωγον ἐπίθετον: ὄξυδερκῆς, κατὰ τὴν ἐξῆς ἐξελικτικῆν σειράν: \* βέρκειν: βρακεῖν: βρακεῖς — δέρκειν (βλέπειν, ὄραν Ἡσύχ.): δρακεῖν (ιδεῖν, βλέψαι Ἡσύχ.): δρακεῖς — δέρκομαι.

Κατὰ ταῦτα, δικαιοῦνται, νομίζω, τῆς ἐλευθέρας εἰσόδου εἰς τὰ Λεξικά τὰ ὡς ὑποπτα θεωρούμενα ρηματικὰ βρακεῖν και βρακεῖς, και τούτων πρέπει νὰ θεωρηθῆ παράγωγον τὸ ἐπίθετον: δυσβράκανος.

## 2

Εἰς τὸν Θεοφραστον (Ἰστ. φυτ. 1. 3. 1), μόνον δ' εἰς τοῦτον και ἄπαξ μόνον, ἀπαντῶμεν φρύγανόν τι, τ. ἔ. «φυτὸν ἀπὸ ρίζης πολυστέλεχον και πολὺκλαδον» (κατὰ τὸν Θεοφραστικὸν ὀρισμὸν) ὀνομαζόμενον: «γάμβρη», ὅπερ και κατ' εἶδος και κατ' ὄνομα παρέμεινεν ἄχρι τοῦδε ἀκαθόριστον (ἴδ. Γενναδ. Λεξ. Φυτολ. σ. 219). Ἐντεῦθεν δὲ και ὁ τοῦ Θεοφράστου ἐκδότης (Wimmer) ἀμφισβητεῖ τὸ ὀρθὸν τῆς γραφῆς: γάμβρη.

Ἐν τούτοις, τὸ ἀνερμήνευτον τοῦτο φυτὸν καθορίζομεν κατ' ἀμφοτέρα, κατ' ὄνομα και εἶδος, ἐκ τῆς νεολληνικῆς δημῶδους ὀρολογίας, ἐνθ' ἀπαντᾷ ὁ φυτολογικὸς ὄρος θαλασσόγαμβρος, δηλῶν τὸ φυτὸν στατικῆν τὴν λειμώνιον (statica limonium) τῆς τάξεως τῶν μολυβδαινωδῶν (plombagineae), ἐκ τῶν θαλασσοφίλων φυτῶν, τὸ καλούμενον ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου (Δ 16): λειμώνιον, ὡς φυόμενον «ἐν λειμῶσι και ἐλώδεσι τόποις» — ἰδιότης ἀνταποκρινομένη πρὸς τὸ δημῶδες τοῦ φυτοῦ ὄνομα: θαλασσό-γαμβρος — ὀμώνυμος δὲ πρὸς τὸν πανταχόθεν ὀβελιζόμενον ὄρον γάμβρη τοῦ Θεοφράστου. Ὑποθέτω δὲ συνάμα, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο: γάμβρη (ἢ γάμβρος) εἶναι ἐλληνοπρεπῆς μεταπλασμὸς τῆς ἀρχαίας Γαλατικῆς λέξεως: *λουμβαρούμ*, ἐκ τῶν ψευδοδιοσκοριδεῖων ἐξωτικῶν ὀνομάτων τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ λειμωνίου.

## 3

Εἰς τὴν ἀρχαίαν τεχνικῆν ὀρολογίαν φέρεται τὸ θήρεον ἢ θήριον ἢ θηραῖον και θηραῖκὸν πέπλον ἢ ἱμάτιον, γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἐξῆς πρώτων πηγῶν:

<sup>1</sup> Ἴδὲ τὸ ἔργον μου: *Histoire Naturelle des mots*, 1940.

α) Τοῦ Ἀριστοφάνους (Λυσ. 150): «Ἄμοργίνους χιτῶνας, ὡς τὰ θήρια ἀπὸ Θήρας νήσου».

β) Τοῦ Θεοφράστου (Fr. 119): «Ἐρχοῦντο δὲ οὗτοι περὶ τὸν τοῦ Ἀπόλλωνος νεῶν τοῦ Δηλίου καὶ κατεδύοντο ἱμάτια τῶν Θηραϊκῶν. Ὁ δὲ Ἀπόλλων οὗτός ἐστιν ὃ τὰ Θαργῆλια ἄγουσιν». Τὸ χωρίον δὲ τοῦτο τοῦ Θεοφράστου ἐσώθη παρ' Ἀθηναίῳ (10. 424).

γ) Τοῦ Πολυδεύκου (IV 118): «Ἡ δὲ Σατυρικὴ ἐσθῆς, νεβρίς, αἰγὴ, ἦν καὶ ἰζάνην ἐκάλου, καὶ τραγῆ, καίπου καὶ παρδαλῆ ὑφασμένη, καὶ τὸ Θηραῖον ἱμάτιον τὸ Διονυσιακόν». Καὶ κατωτέρω (VII. 47): «Καὶ Θηραῖον ἱμάτιον, ἢ ἀπὸ τῆς νήσου, ἢ τὸ ὡς θηρίον ἐνυφασμένον», καὶ (IV. 77): «Καὶ Θηραῖον τι ποικίλον».

δ) Τοῦ Ἡσυχίου: «Θήραιον (cod. θήρειον), πέπλον τὸ ποικίλον οἱ Ἀττικοί. Δοκεῖ δὲ ἀπὸ Θήρας τῆς νήσου προσηγορεῖσθαι».

Ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν πηγῶν τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα «θήρειον» ἢ «θηραῖον» ὑπῆρχον δύο εἶδη ἱματίων, συγχεόμενα εἰς ἓν ἀπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους μέχρι τῆς σήμερον, ἦτοι:

α) Τὸ θήραιον, ὡς ἐκ τῆς νήσου Θήρας, ἱμάτιον πολυτελές, φερόμενον κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς Ἀθηναῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Ἀπόλλωνος (κατὰ τὰ Θαργῆλια) χρώματος ἐντεῦθεν λαμπροῦ πορφυροῦ (ἐρυθροῦ), ὡς τι σύμβολον τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, σεμνὸν διὰ τοῦτο, εὐρὴ καὶ ποδῆρες, ἐὰν συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ ρήματος: «κατεδύοντο» τοῦ Θεοφράστου.

β) Τὸ θήρειον ἢ καὶ θηραῖον, ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ: θηρίον, ἱμάτιον ποικίλον, ἦτοι ὄψεως παρδαλῆς, φερόμενον τοῦτο κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου, ἐνυφασμένον οὕτως ὥστε νὰ μιμῆται τὰς σπιλωτὰς δορὰς τῶν ζῶων παρδαλέως ἢ τίγρεως ἢ ὄφεος [πβ. Θεοφρ. Ἰστ. φυτ. 7. 2. 1: «διαπόρφυρον τοῖς σπύλοις (τὸ φυτὸν ἄρον)» καὶ Διοσκ. Β' 195: «ποικίλον κατὰ τὴν χροάν ὡς εἰκέναι δράκοντι (τὸ ἄρον)». σήμερον δ' ἐν Κύπρῳ καλεῖται θειρικὸν κυρίως ὁ ποικίλος ἢ σπιλωτὸς ἢ παρδαλὸς ὄφις], ἦτοι τὸ πρωτόγονον ἔνδυμα τῶν Σατυρίσκων, ἱμάτιον κοινόν, σχήματος δορᾶς, βραχύ, ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ὀργιαζόντων ἐορταστῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔπεται, ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν ὀνομάζοντες: Ἀπολλώνιον ἱμάτιον (πολυτελές πορφυροῦν) τὸ θηραῖον, καὶ Διονυσιακὸν ἱμάτιον (κοινὸν παρδαλὸν) τὸ θήρειον. Τῶν δύο δὲ τούτων ὁμοφώνων λέξεων ἐγένετο σύγχυσις, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἓν ὄνομα, καὶ ἐντεῦθεν συνταύτισις τῶν δύο ἀντικρως διαφορετικῶν ἱματίων. Ἄλλ' οὐδαμῶς ἀφ' ἑτέρου ἀπίθανον νὰ πρόκειται οὐχὶ περὶ ἀρχικῆς συγχύσεως δύο ὄρων, ἀλλὰ περὶ μετατοπίσεως τοῦ ὄρου θηρείου (τοῦ Διονυσιακοῦ ἱματίου) εἰς τὰ πολύτιμα ἀμόργινα ὑφάσματα τῆς νήσου Ἀμοργοῦ, ἣτις ἐντεῦθεν ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς νήσου Θήρας, ἐκ τῆς ὁμοφωνίας καὶ τῆς συγχύσεως τῆς λέξεως θήρειον πρὸς τὴν λέξιν θηραῖον.

## 4

*Πέρπερα* (οὕτω προπαροξύτονον) καλεῖται ἐν Μακεδονίᾳ ἡ μικρὰ λευκὴ ἢ λευκοκιτρίνη ψυχὴ (πεταλούδα). Ἐὰν ὑπ' ὄψει λάβωμεν, ὅτι σήμερον ὁ λαὸς ἀποκαλεῖ μεταφορικῶς πεταλούδαν τὴν ἀεικίνητον κούφην γυναῖκα (καὶ κατ' ἐπέκτασιν πάντα τοιοῦτον ἄνθρωπον, ὅπως οἱ Γάλλοι: papillon καὶ οἱ Γερμανοί: Schmetterling) πρέπει τὸν δημῶδη τοῦτον ζωολογικὸν ὄρον νὰ ταυτίσωμεν πρὸς τὸ ἀρχαῖον *πέρπερον* (κατὰ τὴν ὡς ὑποπτον θεωρουμένην γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχ.: *πέρπερα*: προπετη) καὶ πρὸς τὸ *πέρπερος* (ὄ, ἦ), τὸ δηλοῦν τὸν κενόδοξον ἢ φλύαρον καὶ θρασύν, καὶ πρὸς τὸ ρῆμα *περπερεύεσθαι* = εἶναι ἐλαφρὸν ἢ ἀλαζόνα.

Ἀναμφιβόλως δέ, θὰ ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ θηλυκὸν *πέρπερα* καὶ πιθανώτατα μὲ τὴν σημασίαν τῆς ψυχῆς (πεταλούδας), ἀλλὰ καὶ τὸ οὐδέτερον *πέρπερον*. Καὶ εἶναι μάλιστα λογικὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ θηλυκὸν δημῶδες οὗσ. *πέρπερα* ἦτο τὸ πρῶτον καθομιληθὲν μὲ τὴν σημασίαν τῆς ψυχῆς, ἦτοι τοῦ ἐντόμου τοῦ ἀεὶ τῆδε *κἀκεῖσε* πετῶντος, ὅθεν καὶ δυνάμεθα νὰ ἐτυμολογήσωμεν τὴν λέξιν *πέρπερα* ἐκ τοῦ ἐπιρρ. *πέρα* μὲ τὸν ἐπιτατικὸν συγκεκομμένον ἀναδιπλασιασμόν: *πέρ-περα* (πβ. *χειρ-χειρότερον*, κτλ.). Ἐκ τοῦ ζωολογικοῦ δὲ τούτου ὄρου ἐσηματίσθη κατόπιν τὸ ρῆμα *περπερεύομαι* κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκ τῆς πεταλούδας νεοελληνικὴν ἀντίληψιν.

## R É S U M É

L'auteur montre: 1. Que la glose βράκανα (légumes sauvages) d'Hesychius désigne la plante nommée en néogrec βρακανίδα ou βράκαλα, et que l'adjectif δυσβράκανος = difficile à comprendre (qu'on produit du mot ci-dessus βράκανα) doit être considéré comme le dérivé du verbe βρακεῖν comprendre, qu'il suppose comme l'infin. indef. d'un verbe supposé \*βέρκειν, et que ce verbe βρακεῖν (: βέρκειν) n'est qu'une forme antique du verbe δέρκομαι. 2. Que sous le terme technique θηραῖον (ἱμάτιον) se confondent deux espèces d'habit, l'un θηραῖον (de l'île de Théra) étoffe fine, proupre et précieuse, portée pendant les fêtes d'Apollon, et l'autre θήρειον (de θηρίον, monstre) étoffe commune dont la couleur imitait les peaux mouchetées des monstres, et qui était portée pendant les orgies de Bacchus, et il suppose que l'île de Théra ait substitué l'île d'Amorgos (qui surtout produisait de telles étoffes minces) après la confusion du mot θήρειον avec le mot θηραῖον. 3. Que la plante inconnue γάμβρη de Théophraste n'est que la plante nommée par le peuple néogrec θαλασσόγαμβρος, qui est la plante *limonium* de Dioscoride, et que ce mot γάμβρη ou (en néogrec) γάμβρος est un métaplasme grec du mot gaulois *iunvarum* de la même plante limonium. 4. Que le verbe περπερεύομαι (se pavanter) doit être le dérivé immédiat du terme zoologique *πέρπερα* (sauvé dans le dialecte de Macédoine), désignant l'insecte papillon, et on sait qu'on appelle aujourd'hui: *papillon* un esprit léger ou volage.